

**Masarykova univerzita
Filozofická fakulta
Ústav pedagogických věd**

**Seminární práce do předmětu Metody a techniky pedagogického výzkumu
Zpracování výzkumu na téma: Které charakteristiky učitele podporují kázeň žáků**

Brno

Zuzana Rozkošná (SOPP 6.semestr)

Výzkum na téma: Které charakteristiky učitele podporují kázeň žáků

Časopis pedagogika 3/2002, strana 346 - 361

Klíčová slova: základní škola, školní kázeň, percepce kázně, charakteristiky učitele, dotazníkové šetření

Definice pojmů:

kázeň je vědomé dodržování zadaných a přijatých norem chování

školní kázeň je vědomé dodržování školního řádu a pravidel stanovených učiteli a vedením školy

Koncept výzkumu:

Výzkum je zaměřen na učitelovy charakteristiky z hlediska ukázněnosti žáků. Zabývá se tím, které vlastnosti učitele přispívají k udržení kázně žáků. Je opřen o studium starší i současnou odbornou literaturu, zkušenosti učitele a výzkumné šetření realizované na druhém stupni základních škol v Praze. Výzkum byl realizován v druhé polovině devadesátých let. Výzkum se snaží odpovědět na následující problém (otázku): *Jaké charakteristiky (vlastnosti, dovednosti, schopnosti) učitele mají pozitivní efekt na kázeň žáků ve škole?*

Příčin neukázněného chování žáků a vlivů, které působí na chování žáka (člověka) ve škole je samozřejmě celá řada. Výchova v rodině, školní (vrstevnická) parta, krize autority, úpadek hodnot, citová podvýživa, nejednotné působení rodiny a školy, ale například také nízké platy učitelů.

Výzkum se také zmiňuje o požadavcích na osobnost učitele v historii. Zmiňuje se zde J. A. Komenský (*Zákony školy dobře spořádané*, 1960) a požadavky na učitele, které formuloval. Zdůrazňuje zde lásku a cit k dětem, ohleduplné a shovívavé zacházení a odsuzuje kruté chování k dětem. Zmíněni jsou zde i další autoři : Pařízek, Tuček, Pelikán a další.

Podobný výzkum byl proveden v roce 1996 na druhém stupni základních škol v Praze. Tato stať byla uvedena v **Pedagogice** (2/2001) s názvem *Percipování kázně ve škole učiteli a žáky* (Brendl 2001, s. 206 – 216). Byl zaměřen na vnímání školní kázně očima učitelů a žáků. Výsledky výzkumu svědčily o problémech spojených s chováním žáků na školách. Poukázal na to, že školní kázeň patří mezi problémové momenty práce učitelů na základních školách. Učitel je samozřejmě tím, kdo má velký vliv na kázeň žáků ve škole.

Dále výzkum obsahuje zmínku o metodologickém problému „důkazu“ vlivu charakteristik učitele na efektivnost edukačních procesů.

Výzkumné šetření:

Výzkumné šetření v tomto dotazníku zjišťuje jak žáci percipují problematiku kázně ve škole. Jde tedy o subjektivní názhedy respondentů, které se opírají o každodenní zkušenost ve škole. Výzkumné šetření bylo provedeno v roce 1996 na základních školách v regionu Praha 6. Účastnilo se ho 21 z 23 škol této části města.

Výzkumný soubor:

Výzkum byl adresován žákům 7. tříd základních škol v Praze 6. Celkem se dotazníkového šetření zúčastnilo 983 žáků. Do zpracování dotazníků bylo zařazeno 895 odpovědí žáků. Počet chlapců byl 440 a dívek 455. 88 žáků danou položku nevyplnilo, nebo byla jejich odpověď nejasná.

Cíl výzkumu – výzkumná otázka:

Cílem výzkumu bylo zjistit, jaké vlastnosti (charakteristiky) by měl splňovat učitel druhého stupně základní školy, aby se žáci v jeho přítomnosti chovali ukázněně. (Jaký má učitel být, aby měl kázeň.

Výzkumný nástroj:

Dotazníkové šetření. Výzkum neobsahuje hypotézu, šlo o otevřenou otázku, která byla žákům položena. Žáci měli možnost odpovědět anonymně. Anonymně odpovědělo jen deset procent dotázaných žáků, proto výzkum dále nezkoumal, existuje-li rozdíl ve výpovědích žáků, kteří odpověděli anonymně, nebo kteří se podepsali.

Žákům byla položena otázka : *Jaké podstatné vlastnosti (schopnosti, dovednosti) musí mít podle tvých zkušeností učitel, aby byli žáci v jeho přítomnosti ukázněni?*

Výsledky výzkumu:

Žákům nebyla nabídnuta žádná možnost odpovědi. Někteří uvedli jedinou charakteristiku, další několik. Celkem žáci uvedli 165 různých, mnohdy blízkých charakteristik. Některé charakteristiky tedy výzkum sloučil. Ve výsledcích výzkumu je uvedeno deset nejčastěji uváděných charakteristik.

Nejčastější odpovědi uvádí výzkum v tabulce 1. a 2..

Tabulka č. 1: Dívkami žádané charakteristiky učitelů

Žákyně (N = 455)			
Pořadí	Žádné charakteristiky	Počet	%
1	Přísnost	283	62,2
2	Láska	239	52,5
3	Zajímavá výuka	143	31,4
4	Sebevědomí	108	23,7
5	Humor	97	21,3
6	Spravedlivost	40	8,8
7	Autorita	28	6,2
8	Mládí	24	5,3
9	Sympatyčnost	19	4,2
10	Trpělivost	19	4,2

Tabulka č. 2: Chlapci žádané charakteristiky učitelů

Žáci (N = 440)			
Pořadí	Žádané charakteristiky	Počet	%
1	Přísnost	253	57,5
2	Láska	166	37,7
3	Zajímavá výuka	104	23,6
4	Humor	90	20,5
5	Sebevědomí	49	11,1
6	Autorita	40	9,1
7	Spravedlivost	26	5,9
8	Udržet kázeň	21	4,8
9	Mládí	20	4,5
10	Inteligence	20	4,5

Když výzkum porovnal odpovědi dívek a chlapců, vyšlo najevo, že se chlapci a dívky shodují v pořadí prvních tří požadovaných charakteristik. Oba soubory uvádějí na prvním místě přísnost, na druhém lásku a na třetím zajímavou výuku. V případě lásky dochází k značnému procentuálnímu rozdílu mezi odpověďmi žáků (37,7 %) a žákyň (52,5 %). To může být způsobeno větší ukázněností dívek.

Z výzkumu vyplývá poměrně velká shoda mezi charakteristikami uváděnými dívkami a chlapci. To může ukazovat na projev „objektivnosti“ názorů obou skupin respondentů. Výzkumníci se domnívají (mj. na základě jejich vlastní zkušenosti), že se žákům skutečně podařilo vystihnout podstatné charakteristiky učitelů, kteří si dokáží udržet kázeň. Za skutečně podstatné považují výzkumníci zejména prvních pět charakteristik : přísnost, lásku, zajímavou výuku, humor a sebevědomí učitele. Do popředí výrazně vystupují dvě charakteristiky – přísnost a láska, a to u obou souborů.

Pro názornost výzkumníci sestavili schéma, které poskytuje přehlednější údaje o odpovědích :

Přísnost mezi více vlastnostmi	216
Láska a přísnost mezi více vlastnostmi	148
Láska mezi více vlastnostmi	137
Přísnost samostatně	72
Pouze láska + přísnost	71
Láska samostatně	33

Při součtu uvedených čísel došli výzkumníci k hodnotě 677, což znamená, že z 895 žákyň a žáků jich 677 (75,6 %) ve své odpovědi uvedlo ve své odpovědi jako podstatnou vlastnost (charakteristiku) učitele, která se spolupodílí na tom, že se žáci v jeho přítomnosti chovají ukázněně, přísnost společně s láskou. Jedná se o víc než tři čtvrtiny respondentů.

Závěr:

Dotazováním žáků výzkumníci snažili zjistit, jaké charakteristiky by měl mít učitel, aby se žáci v jeho přítomnosti chovali ukázněně. Jednalo se o otevřenou otázku, kde respondentům nebyly předem nabídnuty žádné možnosti odpovědí.

Z odpovědí vyplývá, že zcela dominujícími charakteristikami osobnosti učitele z hlediska ukázněnosti žáků jsou přísnost učitele a láska k dětem. Skoro 60 % žáků si žádá učitele přísného, 45,3 % žáků učitele, u kterého cítí, že je má rád. Zajímavou výuku učitele uvedlo 27,2 % žáků. Důležitý je také smysl pro humor (17,5 %) žáků a také učitelovo sebevědomé vystupování před třídou.

Poznatky, které výzkumníci získali na základě jejich vlastního výzkumného šetření do značné míry korespondovaly se staršími i s nedávno minulými pedagogickými názory i s názory současné pedagogiky.

Problematika:

1) Výzkumníci se pohybovali v obecné rovině, dopustili se tedy určitého zjednodušení.

Vztahovali učitelovy vlastnosti a charakteristiky na žáky a na školu obecně. Nepracovali s kázní jako se situační kategorií. Každý žák je jiný, každá třída je jiná, každá situace je ve své konkrétní situaci neopakovatelná. Také na každého žáka platí něco jiného. Co se učitelům osvědčí u jednoho žáka, nemusí platit na druhého. Kázeň má mnoho podob. Každá situace je specifická a vyžaduje specifický přístup.

2) I přes poměrně velký počet respondentů je zde problematika vzorku žáků. Výsledky šetření mají omezenou platnost, protože šetření bylo provedeno na souboru žáků pražské populace, navíc jednoho pražského obvodu.

Chtěla bych podotknout, že tohle není má vlastní kritika výzkumu, ale kritika samotných výzkumníků.

Návrh:

Výzkum by mohl být proveden také na žácích jiných škol. Například jeden výzkumný vzorek v obcích s malým počtem obyvatel (0 – 10 000) a jiný výzkumný vzorek v obcích s počtem obyvatel (20 000 – 60 000).

Předpokládám, že základní výsledky výzkumného šetření by se mnoho nelišily, ale mohly by se objevit určité rozdíly. Bylo by zajímavé zjistit, jestli se požadavky žáku na vlastnosti a charakteristiky učitele, který si má udržet kázeň, liší na základě například velikosti obce, ve které žák žije.

